

कामाच्या ठिकाणी महिलांच्या होणाऱ्या
लैंगिक छळाबाबतच्या केंद्र शासनाच्या
POSH Act २०१३ आणि Rules २०१३ च्या
अनुषंगाने सूचना देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महिला व बाल विकास विभाग
शासन परिपत्रक क्रमांक: रिटपी २०१८/प्र.क्र.८/का-१५
नविन प्रशासन भवन, ३ रा मजला,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : २४ नोव्हेंबर, २०२३

वाचा :-

१. केंद्र शासनाचा कामाच्या ठिकाणी महिलांचे लैंगिक छळापासून संरक्षण (प्रतिबंध, मनाई आणि निवारण) अधिनियम, २०१३ तसेच त्याबाबतचे नियम दि.९.१२.२०१३.
२. शासन निर्णय, महिला व बाल विकास विभाग क्र. मकचौ-२०१३/प्र.क्र.६३/मकक, दि.१९.६.२०१४.
३. शासन निर्णय, महिला व बाल विकास विभाग क्र. मकचौ-२०१४/प्र.क्र.६३/मकक, दि.११.९.२०१४ .
४. शासन परिपत्रक, महिला व बाल विकास विभाग क्र. मकचौ-२०१४/प्र.क्र.६३/मकक, दि.१९.६.२०२३.
५. मा.मुख्य सचिव यांचे अशासकीय पत्र क्र.मकक-२०२२/प्र.क्र.४०/का-१५, दि.२०.६.२०२३.
६. शासन परिपत्रक, महिला व बाल विकास विभाग क्र.न्यायाप्र-२०२३/प्र.क्र.३०/का-१५, दि.१.११.२०२३.
७. सहायक निबंधक, सर्वोच्च न्यायालय, नवी दिल्ली यांचे पत्र क्र.D.No.३८७९१/२०१७ /SC/PIL(WRIT), दि.२.११.२०२३.
८. केंद्र शासनाच्या महिला व बाल विकास मंत्रालयाचे पत्र क्र.WW-१६/६/२०२३-WW, दि.१४.११.२०२३.

प्रस्तावना:-

केंद्र शासनाचा कामाच्या ठिकाणी महिलांचे लैंगिक छळापासून संरक्षण (प्रतिबंध, मनाई आणि निवारण) अधिनियम, २०१३ लागू करण्यात आला असून त्याबाबतचे नियम दि.९.१२.२०१३ निर्गमित करण्यात आले आहेत. त्याअनुषंगाने राज्यात अंतर्गत तक्रार समिती व स्थानिक तक्रार समिती गठीत करणे तसेच सदर अधिनियमाच्या अनुषंगाने अनुसरावयाची कार्यपद्धती उपरोक्त वाचा येथील शासन निर्णय व परिपत्रकान्वये विहित करण्यात आली आहे.

आता, Writ Petition (Civil) No.१२२४ of २०१७ Initiatives for Inclusion Foundation & Anr V/s Union of India & Ors ही याचिका मा. सर्वोच्च न्यायालयात दाखल

आहे. या प्रकरणात कामाच्या ठिकाणी महिलांचे लैंगिक छळापासून संरक्षण (प्रतिबंध, मनाई आणि निवारण) अधिनियम, २०१३ तसेच त्याबाबतचे नियम दि.९.१२.२०१३ नुसार कार्यवाही करणे, जिल्हा, तालुका, तहसील व गट तसेच महानगरपालिका/नगर पालिका स्तरावर Nodal Officer नियुक्त करणे, सदर अधिनियमाचा प्रचार, प्रसिध्दी व जनजागृती कार्यक्रम राबविणे, त्याबाबतचा आढावा घेणे इत्यादी बाबत दि.१९.१०.२०२३ रोजीच्या JUDGEMENT मध्ये सूचना दिल्या असून त्याबाबत विहित कालावधीत कार्यवाही करण्याबाबत आदेश दिले आहेत. तसेच तसेच संदर्भाधीन क्र.८ येथील केंद्र शासनाच्या महिला व बाल विकास मंत्रालयाने मा.उच्च न्यायालय, बेंच कटक, ओरिसा राज्य यांनी W.P.(C) No.(PIL) ३३०००/२०२२ मध्ये दि.१५.९.२०२३ रोजी दिलेल्या सुचनांच्या अनुषंगाने कार्यवाहीचे निर्देश दिले आहेत. त्यामुळे शासन परिपत्रकाद्वारे सर्व संबंधितांना सूचना देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

परिपत्रक

मा. सर्वोच्च सर्वोच्च न्यायालय, नवी दिल्ली येथे Writ Petition (Civil) No.१२२४ of २०१७ न्यायालयात Initiatives for Inclusion Foundation & Anr V/s Union of India & Ors ही याचिका दाखल आहे. सदर याचिकेत कामाच्या ठिकाणी महिलांचे लैंगिक छळापासून संरक्षण (प्रतिबंध, मनाई आणि निवारण) अधिनियम, २०१३ तसेच त्याबाबतचे नियम दि.९.१२.२०१३ बाबत मा.सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेल्या सुचनांचे पालन करण्याबाबत नमूद करण्यात आले आहे. मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या दि.१९.१०.२०२३ रोजीच्या JUDGEMENT मध्ये सूचना दिल्या असून त्याबाबत विहित कालावधीत कार्यवाही करण्याबाबत कळविले आहे. तसेच संदर्भाधीन क्र.८ येथील केंद्र शासनाच्या महिला व बाल विकास मंत्रालयाने मा.उच्च न्यायालय, बेंच कटक, ओरिसा राज्य यांनी W.P.(C) No.(PIL) ३३०००/२०२२ मध्ये दि.१५.९.२०२३ रोजीच्या आदेशात POSH Act मधील कलम २(०) अन्वये अंतर्भूत असलेल्या सर्व आस्थापना (Work Place) यांनी कलम १९(६) नुसार कार्यवाही करण्याचे निर्देश दिले आहेत.

२. त्यानुसार याबाबत खालील प्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी.

१.	आयुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे यांना State Nodal Officer म्हणून घोषित करण्यात यावे. सदर State Nodal Officer यांनी मा.सर्वोच्च न्यायालयाने दि.१९.१०.२०२३ रोजी दिलेल्या निर्णयात नमूद केल्यानुसार POSH Act च्या कार्यवाहीबाबत तसेच मा.उच्च न्यायालय, कटक बेंच, ओरिसा राज्य यांनी दि.१५.९.२०२३ रोजी दिलेल्या निदेशास अनुसरून केंद्र शासना समवेत समन्वय अधिकारी म्हणून जबाबदारी पार पाडावी. तसेच वेळोवेळी आवश्यक माहिती केंद्र शासनास सादर करण्याकरीता त्यांनी राज्य शासनास एकत्रित माहिती उपलब्ध करून देणे आवश्यक राहिल.
----	--

२.	<p>शासन निर्णय दि.११९.२०१४ अन्वये कामाच्या ठिकाणी महिलांचे लैंगिक छळापासून संरक्षण (प्रतिबंध, मनाई व निवारण) अधिनियम २०१३ व नियम दि.९.१२.२०१३ अंतर्गत या अधिनियमात नमूद केलेली कार्ये पार पाडण्यासाठी प्रत्येक जिल्ह्याचे उपजिल्हाधिकारी यांना या अधिनियमच्या अंमलबजावणी अंतर्गत जिल्हाधिकारी (District Officer) म्हणून घोषित करण्यात आले आहे. सदर District Officer यांनी POSH Act Section ६(ii) नुसार विहित कालावधीत जिल्हा, तालुका, तहसील, गट तसेच महानगरपालिका/नगर पालिका इ. ठिकाणी POSH Act Section ६ व ७ नुसार स्थानिक तक्रार समित्या स्थापन करण्याबाबत आवश्यक ती कार्यवाही करावी. सदर समित्या व Nodal Officer यांची माहिती विभागाच्या अथवा राज्याच्या मुख्य वेबसाईटवर अपलोड करण्याबाबत मा.सर्वोच्च न्यायालयाने सूचना दिलेल्या आहेत. त्यामुळे जिल्हा, तालुका, तहसील व गट तसेच महानगरपालिका/नगर पालिका यांचे विभाग(Ward) यांचे (Nodal Officer तसेच अंतर्गत तक्रारी समिती व स्थानिक तक्रार समिती यांचे दूरध्वनी क्रमांक, पत्ता व ई-मेल इत्यादी माहिती शासनास उपलब्ध करून देण्याकरीता District Nodal Officer यांनी State Nodal Officer यांना उपलब्ध करून द्यावी. सदर माहिती वेळोवेळी अद्ययावत करण्याची जबाबदारी संबंधीत District Officer व State Nodal Officer यांची राहिल. यासाठी संबंधीत जिल्ह्याचे जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी हे District Officer यांना सहाय्य करतील.</p> <p>उपरोक्त माहिती State Nodal Officer स्तरावर संकलित करण्यासाठी आयुक्त, महिला व बाल विकास यांनी मनुष्यबळ उपलब्ध करून द्यावे.</p>
३.	<p>आयुक्त, महिला व बाल विकास यांनी जिल्हा, तालुका, तहसील व गट तसेच महानगरपालिका/नगर पालिका यांचे विभाग(Ward) यांचे Nodal Officer तसेच स्थानिक तक्रार समिती यांच्याकरीता POSH Act Section २४(b) नुसार नियतकालिक व नियमित प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करावेत.</p>
४.	<p>उपरोक्त प्रशिक्षण कार्यक्रमाकरीता Section २४ नुसार आवश्यक निधी उपलब्ध करून देण्याची जबाबदारी आयुक्त, महिला व बाल विकास यांची राहिल. त्याकरीता त्यांनी शासनाकडे निधीची मागणी करून आवश्यक तरतुद करावी.</p>
५.	<p>POSH Act Section २०(b) नुसार महिलांचे लैंगिक छळ आणि अधिकारांबाबत जाणीव-जनजागृती कार्यक्रम तयार करण्यासाठी स्वयंसेवी संस्थांना सहभागी करून घेण्यात यावे.</p>
६.	<p>सर्व Nodal Officer यांनी कामाच्या ठिकाणी महिलांचे लैंगिक शोषण होऊ नये याकरीता सर्व संबंधीत अधिकारी (Authorities), व्यवस्थापन (Management) तसेच नियोक्ता (Employers) यांनी अंतर्गत तक्रार समिती तसेच स्थानिक तक्रार समिती यांच्या करीता Orientation Programme, Workshop, Seminar, Awareness Programmes etc तसेच महिला कर्मचारी व महिला गट यांना POSH Act विषयी प्रशिक्षित करण्यासाठी NALSA ने तयार केलेल्या Module प्रमाणे कार्यशाळा तसेच जनजागृती कार्यक्रमाचे आयोजन करावे.</p>
७.	<p>POSH Act ची अंमलबजावणी बाबतची हस्तपुस्तिका (Hand Book) केंद्र शासनाच्या wcd.nic.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध आहे. सदर हस्तपुस्तिका (Hand Book)</p>

	फक्त कर्मचारीच नव्हे तर सर्व अंतर्गत तक्रार समिती तसेच स्थानिक तक्रार समिती यांच्याकरीता उपयोगाची आहे. ही माहिती State Nodal Officer यांनी सर्व जिल्हा अधिकारी यांना अवगत करण्यात यावी. तसेच सर्व जिल्हा अधिकारी यांनी सदर माहिती ही त्यांच्या अधिनस्त स्थानिक तक्रार समिती तसेच Section ६(२) अन्वये नियुक्त सर्व Nodal Officers व सर्व नियुक्ती अधिकारी यांना देण्यात यावी. सर्व आस्थापनांमधील अंतर्गत तक्रार समिती यांना वरील माहिती देण्याची जबाबदारी संबंधित नियुक्त अधिकारी यांची राहिल
८.	आयुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे यांनी Section २३ अंतर्गत अंमलबजावणीचे निरीक्षण तसेच माहिती संकलीत करण्यासाठी Standerd Operating Procedure (SOP) तयार करून शासनाच्या मान्यतेसाठी सादर करावी.
९.	POSH Act Section २(०) मध्ये नमूद सर्व ठिकाणी तसेच Hospitals, Nursing Homes, Sports Institutes, Stadiums, Sports Complex or Competation or Games Venues अंतर्गत तक्रार समित्या स्थापन झाल्याची खातरजमा Districe Officer यांनी करावी व त्याबाबतचा अहवाल State Nodal Officer यांना सादर करावा. राज्याचा एकत्रित अहवाल केंद्र शासनास सादर करण्याकरीता State Nodal Officer यांनी राज्य शासनास सादर करावा. जर यामध्ये कोणी कुचराई करत असेल त्यांच्यावर कारवाईचा प्रस्ताव State Nodal Officer यांनी संबंधित जिल्हाधिकारी / विभागीय आयुक्त (महसूल)/ शासनास सादर करावा.
१०.	POSH Act Section २(०) नुसार सर्व प्रशासकीय विभागांनी त्यांच्या यंत्रणांमार्फत जिल्ह्यातील सर्व आस्थापनांची अद्ययावत यादी वेळोवेळी District Officer यांना उपलब्ध करून द्यावी. तसेच सर्व आस्थापनांमधील अंतर्गत तक्रारी समिती यांना POSH Act मध्ये नमूद त्यांच्या कर्तव्याबाबत जाणीव असल्याची खातरजमा करावी.
११.	उपरोक्त सर्व मुद्यांची मुद्देनिहाय माहिती तसेच POSH Act बाबत करण्यात आलेल्या कार्यवाहीचा प्रत्येक त्रैमासिक अहवाल १५ दिवसात व वर्ष समाप्तीनंतर वार्षिक अहवाल १५ दिवसात District Officer यांनी State Nodal Officer यांना सादर करावा. State Nodal Officer यांनी संपूर्ण राज्याचा एकत्रित अहवाल राज्य शासनास व केंद्र शासनास १५ दिवसात सादर करावा.
१२.	मा.उच्च न्यायालय, ओरिसा यांचे दि.१५.९.२०२३ च्या आदेशान्वये POSH Act मधील कलम २(०) अन्वये अंतर्भूत असलेल्या सर्व आस्थापना (Work Place) यांनी कलम १९(ब) नुसार सदर सदर कायद्याच्या दंडात्मक परिणामाविषयी माहिती असलेले तसेच अंतर्गत समिती स्थापन झालेबाबत माहितीचे फलक कार्यालयाच्या दर्शनिय ठिकाणी लावण्याची कार्यवाही करण्यात यावी असे निर्देश केंद्रशासन तसेच राज्य शासनास दिलेले आहेत. त्यानुषंगाने District Officer यांनी त्यांच्या अधिनस्त जिल्ह्यातील सर्व आस्थापना, नियुक्ता अधिकारी यांना POSH Act मधील कलम १९(ब) नुसार कार्यवाही करणे अनिवार्य असल्याचे कळवावे. सदर कार्यवाही तात्काळ करण्यात यावी.

३. उपरोक्त परिच्छेद-१ मध्ये नमूद मा.सर्वोच्च न्यायालयाचे निर्देश तसेच मा.उच्च न्यायालय, ओरिसा यांचे निर्देश पाहता परिच्छेद-२ मधील सूचनांचे काटेकोरपणे पालन सर्व संबंधितांनी करावे व त्यानुषंगाने विहित कालावधीत कार्यवाही करावी.

४. सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा सांकेतांक २०२३११२४१८०२४३३३३० असा आहे. हे परिपत्रक डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावांने,

(रा.ता.भालवणे)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत- माहिती व कार्यवाहीसाठी.

मा. राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई.

मा. मुख्यमंत्री महोदयांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.

मा. उपमुख्यमंत्री महोदयांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.

मा. मंत्री (महिला व बाल विकास विभाग) यांचे खाजगी सचिव

मा. मुख्य सचिव यांचे उप सचिव, मंत्रालय, मुंबई.

सर्व विभागाचे अप्पर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव, मंत्रालय, मुंबई.

सर्व विभागीय आयुक्त (महसूल),

पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य मुंबई.

सर्व पोलीस आयुक्त/पोलीस अधिक्षक, महाराष्ट्र राज्य मुंबई.

आयुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे

सर्व जिल्हाधिकारी

सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी

सदस्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य महिला आयोग, मुंबई.

सर्व विभागीय उपायुक्त, महिला व बाल विकास विभाग

सर्व जिल्हा महिला बाल विकास अधिकारी

निवड नस्ती कार्यासन-१५.